Laiškas Valerijai Čiurlionytei, [po 1916-05-18], [Petrogradas].

Teneinmįs staigūnė minia

Teneinmįs staigūnė minia

Esmės dainos!

Ji girdi lyrą skambią, inią,

Bet paslapties grakščios manos —

Nesužinos!

Tenetikės budriam jutimui

Manų akių!

Domiąs skardžių srovių puolimo,

Kas nesidžiaugs gelmėj nakčių

Ties upeliu!..

Giedok, lakštut, radastai himną…

Savu taku

Praeis meilužės, draugas dimnas

Dainos metu… Ir, aklas, tu

Dainuok kartu!.. [1]

— — — —

Vakar grįžęs namo radau nuo tavęs laišką, bet buvau taip mirtinai pavargęs, kad parašyt nebegalėjau. Šiandie esu irgi labai pavargęs — tik-tik mintys rišasi.

Kas link Tavo laiškų — tai tu in piktą pagundą manęs dar neinvedei ir aš tokio barbariškumo, kokį tu nori man inkalbėti, — nepadarysiu. Nemanyk tu, sesul, kur aš sakiau, kad man laiškai itin patinka, — aš itin kritiškai žiūrėjau in juos, ir jeigu aš radau juose, ką aš tau rašiau, — tai aš žinau, ką sakiau. Nejaugi tu manai, kad visi dideli ir gilūs daiktai, visos amžinos idėjos ir nauji vaizdai gimsta sulig kokios nors sistemos, sulig valios nurodymo, sulig proto išmisliojimo? Didžiausi ir gražiausi dalykai — tai akimirksnio inkvėpimo. Siela pajuto, kad turi pasakyti, — ir pasakė — iš kur tu žinai, kad tai dalykas negilus?..

Prisimink Kastuko [2] darbus — ir tu man nieko neatsakysi. Juk aš tikras esu, kad tu nežinai sėsdama rašyti, ką parašysi, ir parašiusi, ką parašei, — to man ir tereikia. Klausi apie mano laiškus. Ką aš pasakysiu! Ką aš rašau — man niekados tai nepatinka ir manęs nepatenkina. O ką aš laiškuos rašau — aš visai nežinau. Tai ką aš galiu pasakyt? Tik galvoju apie vieną tavo sakinį. „Mat aš taip visai kitokį supratimą apie laiškus turėjau, kad man dabar sunku ką nors apgalvoti…“ Del manęs tai irgi labai neaišku. Galvoju, iš vienos pusės — tai šventvagystė, iš kitos pusės — tai pedantizmas. O kas viduryj lieka?.. — Nežinau. Užtat ir klausiaus Tavęs. Bet Tu, Sesut, man in klausimą neatsakei ir aš

tokio tavo atsako nepriimu. Nepyksti, Sesut?.. —

Laikraštis eis Maskvoj. Tas pats, apie kurį voronežiečiai pasakojo, tik jis bus kitas, ne „Aušrinė“ [3].

Kad jis bus ne „Aušrinė“ — tai mano pirmasai laimėjimas. Aš jį noriu pakrikšyt — „Pradalgiai“ [4], tik maskviečiai bjaurybės šiaušias prieš tai. Bet turbūt išdegs tai. Turi išdegt. Bus pakraipoj senos „Aušrinės“ — tik mat naujos pajėgos ir nauja ugnis bus. Bus ne vien tik gimnazistų — gimnazistai daug nori, tik jie patys gerai nenujėkia, ko jie nori. Užtat daugiau tvarkysime, kaip nuo studentų prigulės. O žinai, kai tu parašei, kad atsiminus senus laikus tu didelis visuomeninkas paliksi, — tai ne visai gerai pasidarė… Kiek man teko pažint visuomeninkų — jie vis[i] be galo nuobodūs ir smulkūs žmonės… Ir tau lik[t] visuomeninke — reikštų palaidot save… Mudu tada turbūt nesusigyventuva jau… Bet aš tikiu in tave ir tikiuos, kad tu liksi ištikima sau… Žmogus pasaulyj daug nesąmonių daro, betgi negalima senąsias vėl naujai kartot.

Būt priešu visuomeningumo — tai dar nereiškia nieko nedirbt! Tik kiekvienas privalo žiūrėt, kur jis gali būt milži[n]as ir kur kaip taškas susilies su glūduma. Būtų nedovanotina, sesule, kad tu nebūtum ištikima sau! Bet aš taip ir pagalvoti nedrįstu! —

Apie Lietuvą Yčas [5] ir Žilinskas [6] pasakojo labai daug. Ypač tasai Žilinskas (kunigas). Mat toks žmogus štukorius, tas jo pasakojimo būdas, tai, nors ir liūdnia[u]siai dalykus sakė, — trūkom iš juoko beklausydami. Karas užtiko jį bebūnant Vokietijoj (Vilniuj, kur tu mini, turbūt kitas buvo, ne kunigas). Tai jis beveik visą laiką Vokietijoj ir gyveno. Lietuvon važiuoti neleido. Tik jis išgavo leidimą nuvažiuot atlankyt savo tėvų, 4 dienom nuvažiuot in Kauną ir dar kurius miestelius atlankyt, būk tai „sutvarkyt didelius lietuvių knygynus, kurie esą dabar labai liūdnam padėjime…“ Vilniuj pabuvot jam netekę. Kaune ilgai buvo. Iš karto, kaip atėjo vokiečiai, Sal[iamonas] Banaitis [7] Kaune leidęs liet[uvišką] laikraštį [8], kurį spausdino patsai ir dalino žmonės. Jis sutiko vokiečius, priėmė, viešai visur paskelbė, kad čia tik Lietuva (lenkų ir žydų tada nebuvo), tat ir visi apskelbimai, ir viskas buvo tik lietuvių kalba. Paskui, kai ir atsirado ir lenkai, ir žydai, — sena tradicija irgi spausdino lietuv[ių] kalba. Paskui atvažiavo Reichstago lietuvių atstovas Steputaitis [9] — uždengė Banaičio laikraštį ir pradėjo leisti savo — „Dabartį“ [10]. Ir kad dabar laikraščiai nepavėlyjami Lietuvoj — tai tik ačiū Steputaičiui. Jis nori intikinti, kad vokiečiai geri žmonės ir kad su vokiečiais tiktai Lietuva bus laiminga. Daug jisai ir gera padarė, tik už vokiečius galvą guldą[s], bet užtat pas vokiečius dideliu autoritetu naudojas ir daug padaryti gali. Ir Vydūnas [11], iš karto ir ilgą laiką buvęs kartu su juo ir už vokiečius galvą guldęs, tik dabar esą labai gailisis ir kudlas nuo pakaušio raunąs, kaip tai jis už vokiečius stot galėjęs. Lietuvoj dirba visi, kas tik galvą turi. Pavyzdžiui, pėsti apvaikščiojo visą Lietuvą, surinko žinias apie stovį Lietuvos, kas sudeginta, kas išliko, ir išleido didelį „Vilniaus kalendorių“ [12]. (Vieną atvežė Yčas.) Žmuidzinavičiaus [13] viršelis — iš ugnies iškilęs Vytis. Daug labai žinių. Lietuvoj yra jau savo 8 gimnazijos — Vilniuj, Kaune, Šiauliuos, Panevėžy, Telšiuos ir dar kur tai. Vienur direktorius M[ykolas] Biržiška [14] (Vilniuj), Šiauliuos — Bugailiškis [15], Panevėžy — Šiaulys [16] ir t[aip] t[oliau]. Visi studentai šiokie tokie kur užsilikę — visi profesoriauja, triūsia, dirba. Su lenkais pešas labai. Net Šiaulys ir Vileišis [17] iš obyvatelių [18] Komiteto [19] išėję. Jokių gelžkelių, susinešimų ir pačtų nėra. Yra tik „pantoflowa poczta“ [20], kaip lenkai sako. Tai yra bobelkos laiškus nešioja viena nuo kitos, iš rankų į rankas, ir tai slapta nuo policijos. Prūsų Lietuvos sudeginta ir išgriauta nedaug, bet mūsų trečdalis — pusė. Vargas visur labai didelis. Bado dar ligšiol nebuvę, bet toliau gresiąs. Daktaras visoj Lietuvoj vienas. Ligos, epidemijos. Valgymai brangu labai. Pačiame Berlyne valgymai perpus pigiau negu Rusijoj, tik bėda — nieko gaut negalima. Parduoda, pavyzdžiui, tik pusę svaro duonos į parą. Paskutiniu laiku „Lietuv[ių] balse“ [21] labai daug žinų apie Lietuvą (Savickio [22] straipsniai, Žilinskio ir amerikiečių), ar tu skaitai jį — gal tau atsiųst? Daug anekdotų pripasakojo, kaip Steputaitis Lietuvos žemlapį taisė. Kol tik vokiečiai neužėmė, jis vis išrado, kad tai Lietuva, o Gindenburgas [23] tuoj patvirtina. O Steputaitis džiaugias: „O tai pono Dievo Apveizda, kol Lietuvą — viską užėmė, matyt, jau nuo Dievo mums skirta su vokiečiais…“

Ką dar pasakyt? Nežinau, ko griebties.

Kad paklaustum ko nors, būt geriau orientuoties. Dabar daugiau nebegaliu rašyt — labai pavargau.

Balyt[i]s

KOMENTARAI

[1] Rusų poeto Viačeslavo Ivanovo (1866–1949) eilėraščio „Тайна Певца“ („Dainiaus paslaptis“) pirminis BS vertimo variantas.
Eilėraščio originalą žr. Вячеслав Иванов „Тайна Пѣвца“, in: Исследовательский центр Вячеслава Иванова в Риме, 2007–2013, in: http://www.v-ivanov.it/prizhiznennye_izdaniya/nezhnaya_tajna_lepta/26/ (žiūrėta 2018-03-15).
Pataisytą eilėraščio vertimą, kaip BS rašo, „originalui artesnį“, su vertimo niuansų paaiškinimais, žr. BS laiškas VČ [Kad tu, Sesule, nemanytum, jog aš esu visai susmu-], [po 1916-05-18], in: *VUB RS*, F153–1094 ir 1095.
Išspausdintą galutinį eilėraščio vertimo variantą žr. in: *BSR, t. 5I*: *Vertimai*, parengė Algis Samulionis, redagavo Donata Linčiuvienė, Rimas Žilinskas, Vilnius: Alma littera, Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 1998, p. 94. Vertimo gaires žr. Rimas Žilinskas, „Paaiškinimai“, in: *Ibid*., p. 782–783.

[2] Mikalojus Konstantinas Čiurlionis (1875–1911), Valerijos Čiurlionytės brolis, Sofijos Kymantaitės-Čiurlionienės vyras, Danutės Čiurlionytės-Zubovienės tėvas. Kompozitorius, dailininkas.

[3] „Aušrinė“ – moksleivijai skirtas žurnalas, 1910–1914 m. leistas kaip Lietuvos žinių priedas. Redakcijos branduolį sudarė Maskvos, vėliau Peterburgo universitetų studentai. Iniciatorius Stasys Šilingas. Išėjo 31 nr. Leidimas buvo tęsiamas 1917 m. Voroneže (išleista 5 nr.). BS bendradarbiavo žurnale, vėliau buvo redakcijos narys.

[4] „Pradalgiai“ – laikraščio „Santara“ literatūros ir meno priedas, išleistas 1917 m. Petrograde. Redaktorius Stasys Šilingas.

[5] Martynas Yčas (1885–1941), politikas, teisininkas. 1915–1917 m. Lietuvos draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti pirmininkas. 1915–1918 m. laikraščio „Lietuvių balsas“ leidėjas.

[6] Jonas Žilius-Jonila (Žilinskas) (1870–1932), kunigas, visuomenininkas, publicistas, poetas, vertėjas, redaktorius, ypač daug nuveikęs JAV lietuvių visuomeniniame gyvenime ir Klaipėdos kraštą prijungiant prie Lietuvos.

[7] Saliamonas Banaitis (1866–1933), visuomenės veikėjas, spaustuvininkas, leidėjas.

[8] Saliamonas Banaitis 1915–1917 m. lietuvių, lenkų ir vokiečių kalba leido laikraštį „Kauno žinios“.

[9] Vilius Steputaitis (1868–1941), Prūsijos ir Mažosios Lietuvos politinis, visuomenės veikėjas, poetas, teisininkas, Prūsijos landtago deputatas.

[10] Vilius Steputaitis 1915–1917 m. buvo Vokietijos okupacinės valdžios Didžiojoje Lietuvoje leidžiamo laikraščio „Dabartis“ redaktorius. Laikraštis ėjo 1915–1916 m. Tilžėje, 1916–1918 m. (su pertrauka) Kaune, 1917 m. Balstogėje. Skelbė okupacinės valdžios įsakymus, pranešimus, nurodymus Lietuvos gyventojams, ragino juos nesipriešinti, rašė apie karo įvykius, lietuvių gyvenimą, spausdino grožinės literatūros kūrinių.

[11] Vilhelmas Storosta (1868–1953), filosofas, rašytojas, istorikas. Vydūno slapyvardžiu pasirašinėjo nuo 1907 m.

[12] „Vilniaus aidas: kalendorius 1916 metams“, Vilnius: [Lietuvių draugija nukentėjusiems dėl karo šelpti], 1915.

[13] Antanas Žmuidzinavičius (1876–1966), dailininkas.

[14] Mykolas Biržiška (1882–1962), pirmosios lietuviškos gimnazijos direktorius (1915–1922). Dėstė ir kitose lietuvių bei lenkų mokslo įstaigose, kursuose, dirbo Lietuvių mokslo draugijos vadovėlių rengimo komisijoje.

[15] Peliksas Bugailiškis (1883–1965), teisininkas, kultūros ir spaudos darbuotojas, žurnalistas, kraštotyrininkas, muziejininkas, politinis veikėjas.

[16] Kazimieras Steponas Šaulys (1872–1964), kunigas, Lietuvos valstybės, Katalikų bažnyčios, visuomenės veikėjas.

[17] Antanas Vileišis (1856–1919), Jono Vileišio ir Petro Vileišio brolis, gydytojas. Lietuvių draugijos nukentėjusiems dėl karo šelpti (1914) vienas steigėjų.

[18] обыватель ~ *rus* =vietos gyventojų.

[19] Vilniaus piliečių komitetas, kuriame 1914–1915 m. dalyvavo Jurgis Šaulys ir Antanas Vileišis.

[20] ~ *lenk* =iš nuogirdų, klumpių paštas.

[21] „Lietuvių balsas“ – katalikiškos orientacijos savaitraštis, ėjęs 1915 m. rugpjūčio 19 d. – 1918 m. vasario mėn. Petrograde (iki 1917 m.) Voroneže. Leido Martynas Yčas ir Lietuvių draugija nukentėjusiems dėl karo šelpti.

[22] Jurgis Savickis (1890–1952), modernistinės krypties rašytojas, diplomatas. Kilus I pasauliniam karui atsidūrė Petrograde, tapo Lietuvių komiteto nukentėjusiems nuo karo šelpti įgaliotiniu. 1915 m. išvyko į Kopenhagą, kur rūpinosi karo belaisviais lietuviais Vokietijos stovyklose.

[23] Paulius fon Hindenburgas (Paul von Hindenburg, 1847–1934), vokiečių karininkas, generolas feldmaršalas, antrasis Veimaro Respublikos (Vokietija) Reichsprezidentas.